

6. Лакуста, М.М. Каменщук, Т.Д. (2023). Психологічні умови реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей із ЗПР у фокусі інклюзії. *International scientific-practical conference “Topical issues of science, education and technology: theory and practice” : conference proceedings (Tampere, Finland, September 16, 2023)*. Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2023. 63 pages. p.33-36. [українською мовою].

7. Панок, В.Г. (2023). Проблеми розвитку особистості з точки зору психологічної практики. *Актуальні проблеми психології розвитку особистості: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12-15 травня 2023 року)*. – Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 133 с. С.88-91. [українською мовою].

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІМІДЖУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

УДК 159.9:355.133.4

Кириленко Максим Миколайович,
*студент 053 «Психологія»,
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. В статті здійснено дослідження та систематизацію підходів стосовно формування іміджу військовослужбовців, серед яких виокремлено: суб'єктно-ланцюговий підхід (включає стадію виявлення суб'єктивно орієнтованих особливостей особистості, стадію виявлення об'єктивно орієнтованих особливостей особистості, стадію суб'єктивно орієнтованого інтерпретування з боку спостерігачів діяльності досліджуваних військовослужбовців в контексті спостережень та аналізу їх досвіду, професійних компетентностей, особистих характеристик, стадію об'єктивної діяльності з боку осіб, які є спостерігачами стосовно виявлених результатів оцінювання іміджу); цільовий стандартизований підхід, пов'язаний із цільовою ознакою вимог, які висуваються з боку середовища до особистості та її професійної готовності. Встановлено, що представлена

авторська пропозиція передбачає формування засад становлення іміджу військовослужбовців, враховує ключові положення до вказаної проблематики, визначені в рамках існуючих підходів, обумовлює розвиток теоретичного забезпечення в рамках оцінюваної проблематики.

Ключові слова: *імідж військовослужбовців, формування, суб'єктно-ланцюговий підхід, цільовий стандартизований підхід, професійна готовність, професійна компетентність, особистість, діяльність.*

Актуальність дослідження. Проблематика формування іміджу військовослужбовців є предметом дослідження на сучасному етапі розвитку психологічної науки, оскільки цілеспрямоване становлення іміджевої культури пов'язане із формуванням активної свідомої діяльності особистості в площині коригування поведінкової складової, опанування різних навичок та знань, зовнішнього вигляду, сформованість яких необхідна в площині зазначеної сфері діяльності. І вказане передбачає потребу забезпечення безперервного самоконтролю та саморегуляції, посиленої роботи над саморозвитком. Процеси розвитку іміджу військовослужбовця можуть здійснюватися як у довільній, так і у цілеспрямованій формах. Визначення характеристик вказаного процесу дасть змогу встановити його ключові особливості, систематизація та встановлення яких потрібне для подальшої оцінки та формування оптимізаційних пропозицій. Зважаючи на вищезазначене, дослідження питань розвитку іміджу військовослужбовців виступає актуальним напрямком сучасних наукових розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. На нинішньому етапі існують певні теоретико-емпіричні дослідження питання формування іміджу військовослужбовців, зокрема слід відмітити роботи: М. Шарма, П. Хуїзер та співавторів, О. Колосович, С. Мотика, К. Кравченко, О. Костюченко, П. Горностай та співавторів, І. Воробійової, А. Шумейко тощо. З огляду на певну фрагментарність зазначених досліджень вважаємо актуальним здійснення систематизації основних підходів за даним напрямком.

Мета наукової публікації – класифікація та характеристика підходів стосовно формування іміджу військовослужбовців.

Завдання статті. Для досягнення визначеної мети виокремлено низку завдань, а саме: виділити підходи стосовно розвитку іміджу військовослужбовців; охарактеризувати зміст зазначених підходів.

Методи та методики дослідження. Використано метод індукції, на підставі якого здійснено збір відокремлених матеріалів та наведено комплексну систематизацію підходів стосовно формування іміджу військовослужбовців. Також застосовувався системний підхід, який дав змогу встановити класифікацію досліджуваних підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо основні підходи щодо формування іміджу військовослужбовців.

Необхідно виокремити положення суб'єктно-ланцюгового підходу стосовно становлення іміджу військовослужбовців, визначений в рамках роботи І. Воробйової (2017). Дослідницею визначено низку складових процесу формування іміджу військовослужбовців, а саме:

1) стадію виявлення суб'єктивно орієнтованих особливостей особистості військовослужбовців, пов'язану із встановленням: досвіду, професійних компетентностей, особистісних якостей. В межах зазначеної стадії здійснюється виділення цільових пріоритетів, що визначаються військовослужбовцями в площині їх професійного життя (перелік задач, напрямків їх досягнення, складність), і склад способів їх впровадження (професійні підходи, хитрість, рівень дипломатичності тощо). Розвиток іміджу в розрізі зазначеної стадії може відбуватись як у довільній формі, так і цілеспрямовано. Вибір відповідної форми реалізації визначених напрямків розвитку пов'язаний із ступенем орієнтуру на професійний саморозвиток досліджуваних військовослужбовців;

2) стадію виявлення об'єктивно орієнтованих особливостей особистості військовослужбовців, пов'язану із: професійною діяльністю в межах власних компетенцій; взаємовідносинами із начальством, колегами, іншим колом осіб

із професійного середовища. Зазначена стадія розвитку іміджу військовослужбовців пов'язана із забезпеченням зворотного зв'язку із суб'єктивно орієнтованими особливостями особистості, які здійснюють певний вплив на об'єктивно орієнтовані особливості. І. Воробйова (2017) відмічає, що в рамках вказаної стадії предметом дослідження виступає діяльність та спілкування військовослужбовців із професійним середовищем. В межах зазначених спостережень, за твердженням авторки, можуть аналізуватись: ступінь інтенсивності і адекватності дій військовослужбовців; існування проблемних аспектів та порядок, рівень їх подолання; фактичний рівень професійного розвитку; характеристика способів досягнення результатів та час, використаний для вказаних цілей;

3) стадію суб'єктивно орієнтованого інтерпретування з боку спостерігачів діяльності досліджуваних військовослужбовців в контексті спостережень та аналізу їх досвіду, професійних компетентностей, особистих характеристик. В розрізі вказаної стадії здійснюється оцінка зазначених характеристик в площині власних суб'єктивно орієнтованих підходів оцінювачів. На даній стадії проводиться суб'єктивно орієнтоване дослідження особливостей іміджу військовослужбовців, в межах якого спостерігачами можуть оцінюватись зазначені складові в розрізі власного бачення стандартів та характеристик сформованості зазначених показників;

4) стадію об'єктивної діяльності з боку осіб, які є спостерігачами стосовно виявлених результатів оцінювання іміджу, яка передбачає: стадію реакцій на діяльність військовослужбовців; стадію поширень власних думок щодо даних вражень від діяльності в середовищі (здійснення офіційних повідомлень, приватного спілкування тощо). Зазначена стадія виступає у якості результату здійснених спостережень, сприйняття, що визначається в розрізі відповідних реакцій і подальшого передавання інформації оцінок стосовно іміджу військовослужбовців (або його окремих складових) іншим цільовим аудиторіям для відповідного забезпечення удосконалення. Останні,

в свою чергу, можуть, окрім власних оцінок керуватися даними, отриманим від зазначених спостерігачів, і можуть орієнтуватись лише на вказані дані.

Визначена І. Воробйовою модель формування іміджу військовослужбовців орієнтована на те, що зазначена соціально-психологічна категорія особистості може розвиватись в межах суб'єктно орієнтованої діяльності, активізації даних осіб стосовно встановлення рамкових засад, проявів суб'єктивних та об'єктивних особливостей, оцінки, реакції та поширення відомостей щодо вказаного показника з боку спостерігачів іншим цільовим групам або особам. Використання вказаної моделі дає змогу забезпечити не тільки ключові підстави для становлення іміджу, але і впливає на здатність застосування основних показників для дослідження після реалізації напрямків удосконалення. Можемо відмітити, що складові вказаної моделі можуть трансформуватись, але вони є достатньо системними та обґрунтованими.

Потрібно звернути увагу та положення підходу щодо вказаного напрямку, представлено в дослідженні А. Шумейко (2018), пов'язаного із цільовою ознакою вимог, які висуваються з боку середовища до особистості та її професійної готовності. Дослідження позицій автора дало змогу виділити ключові стадії формування іміджу військовослужбовців, зокрема:

1) стадія становлення та появи запитів з боку професійних середовищ ЗСУ, відповідних структурних підрозділів щодо сформованості таких складових як особистісні якості в рамках певних видів служби (соціально-психологічні особливості), професійна підготовка військовослужбовців;

2) стадія трансформування показників розвитку спеціалістів (військовослужбовців) в рамках адаптування до умов середовищ. На даній стадії відбувається трансформування:

- елементів структур компетентності особистостей в площині професії;
- елементів особистісних якостей, пов'язаних із такими складовими, як: активна громадянська позиція; патріотизм; високі ціннісні і моральні орієнтири; людяність; самодисципліна; самоповага тощо;

- елементів статусу та соціально-рольових характеристик особистостей;

3) стадії розвитку іміджу військовослужбовців, яка відбувається під впливом першої та другої стадії становлення. Складові зазначеної стадії можуть бути представлені:

- тактичними прийомами комунікацій; поведінковими прийомами в розрізі міжособистісних контактів на рівні різних категорій соціальних середовищ, осіб тощо;

- елементами відпрацьованих самопрезентацій, як можуть бути сформовані за допомогою чіткої професійної самоідентифікації особистості в рамках саморозвитку, діяльності тощо;

- шанобливістю, небайдужим ставленням до інших, доброзичливою поведінкою;

- елементами самодисципліни, здатності до управління власним робочим часом, пунктуальним відношенням до задач, взаємовідносин із середовищем;

- елементами високого рівня прояву професійної підготовки, розумінням необхідності збереження конфіденційності, військової таємниці, оскільки цього вимагає професія;

- елементами демонстрації високого морального стану, орієнтиру на людські цінності;

- елементами підтримання причетності до професійного середовища в службовій діяльності.

Слід зауважити, що положення даного підходу обумовлені орієнтирами особистостей на задоволення зовнішніх запитів середовища стосовно прояву відповідних професійно та особистісно значущих властивостей та якостей, які висуваються до іміджу військовослужбовців ЗСУ. В рамках вказаного підходу також представлені низку основних оціночних показників, за рівнем забезпечення яких можна встановити рівень сформованості іміджу військовослужбовців ЗСУ.

Дослідження зазначених підходів щодо формування іміджу військовослужбовців, позицій науковців щодо теоретичних та методологічних аспектів розвитку соціально-психологічних характеристик даного феномену (М. Шарма (2021), П. Хуїзер та співавтори (2022), О. Колосович (2018), С. Мотика, К. Кравченко (2020), О. Костюченко (2020), П. Горностай та співавтори (2018)) дало змогу представити авторську пропозицію стосовно становлення іміджу військовослужбовців. Зокрема, модель становлення іміджу військовослужбовців може складатися із наступних стадій:

1) стадії формування чинників, що стимулюють військовослужбовців стосовно розвитку іміджу в професії. До переліку зазначених чинників слід віднести: адаптивну роботу стосовно інтегрування у професійну військову спільноту за допомогою: реалізації заходів соціального характеру; застосування власних ресурсів; орієнту на стандарти, норми, прийняті в зазначеній спільноті; прояву пунктуальності, дисципліни; визнання військового обов'язку як пріоритету функціонування в рамках зазначеного середовища; когнітивних дій, пов'язаних із вивченням та засвоєнням знань, навичок, які потребує конкретна військова спеціальність, їх постійним покращенням; комунікативних дій, пов'язаних із формуванням та покращенням навичок комунікації, удосконаленням рівня готовності до вирішення конфліктів в середовищі, здатністю ясно та чітко визначати та представляти власні погляди і висловлювати їх оточуючим; регулятивних дій, пов'язаних із здатністю до організації, самоорганізації ситуацій життєдіяльності та на службі, самооцінки результативності, самореалізації планів; регулятивних дій, пов'язаних із реалізацією коригування власного саморозвитку в контексті формування професійно значущих якостей, що висуваються в межах професійного напрямку;

2) стадії формування особистісно-діяльнісної парадигми стосовно становлення іміджу військовослужбовців в рамках професійної сфери, пов'язаної із: проявами особистісних, професійних властивостей в рамках діяльності (підготовка, несення служби, перепідготовка);

3) стадії аналізу результативності формування досліджуваного феномену в рамках професійної сфери (в ЗСУ) за: мотиваційним (достатній рівень мотивування за даною сферою), суб'єктивним (власні індивідуалізовані прояви потенціалу особистості), інтелектуальним (орієнтир на власний інтелектуальний потенціал стосовно кращого рівня прояву особистісних якостей, професійних навичок в процесі діяльності), діловим елементами (ступінь здатності вирішувати робочі завдання та проблеми колективу);

4) стадії коригування щодо оптимізації результативності становлення іміджу військовослужбовців, що пов'язана із створенням та реалізацією напрямків стосовно покращення даного показника.

Висновки. Було здійснено дослідження та систематизацію підходів стосовно формування іміджу військовослужбовців, серед яких виокремлено: суб'єктно-ланцюговий підхід (включає стадію виявлення суб'єктивно орієнтованих особливостей особистості, стадію виявлення об'єктивно орієнтованих особливостей особистості, стадію суб'єктивно орієнтованого інтерпретування з боку спостерігачів діяльності досліджуваних військовослужбовців в контексті спостережень та аналізу їх досвіду, професійних компетентностей, особистих характеристик, стадію об'єктивної діяльності з боку осіб, які є спостерігачами стосовно виявлених результатів оцінювання іміджу); цільовий стандартизований підхід, пов'язаний із цільовою ознакою вимог, які висуваються з боку середовища до особистості та її професійної готовності. Необхідно зазначити, що представлена авторська пропозиція передбачає формування засад становлення іміджу військовослужбовців, враховує ключові положення до вказаної проблематики, визначені в рамках існуючих підходів, обумовлює розвиток теоретичного забезпечення в рамках оцінюваної проблематики. Ключові складові становлення іміджу військовослужбовців, наведені в авторській моделі, можуть застосовуватись в рамках дослідження стану сформованості зазначеної категорії на різних етапах розвитку.

Перспективи подальших досліджень можуть бути сконцентровані за напрямком встановлення методологічного забезпечення оцінки ефективності забезпечення сформованості іміджу військовослужбовців, в тому числі його структурних складових.

Список використаної літератури.

1. Воробйова, І. В. (2017). Соціально-психологічні детермінанти, які визначають імідж військовослужбовця національної гвардії України у цивільного населення та військовослужбовців – учасників АТО. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*, 129-131. [українською мовою].
2. Горностай, П. П., Слюсаревський, М. М., Татенко, В. О., Титаренко, Т. М., Хазратова, Н. В. та ін. (2018). *Основи соціальної психології*. Київ: Талком. [українською мовою].
3. Колосович, О. С. (2018). *Психологія взаємодії у військово-професійному середовищі*. Львів: ЛьвДУВС. [українською мовою].
4. Костюченко, О. В. (2020). Роль перцептивної активності в об'єктивному відображенні дійсності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*, 31(70). 1, 21-27. [українською мовою].
5. Мотика, С. М., Кравченко, К. О. (2020). Рекомендації щодо формування позитивного іміджу офіцерів, які працюють у вищих військових навчальних закладах з урахуванням вікових особливостей курсантів. *Теорія і практика сучасної психології*, 1, 3, 174-181. [українською мовою].
6. Шумейко, А. П. (2018). Формування іміджу офіцера-психолога: методично-дослідницький аспект. *Теорія і практика сучасної психології*, 4, 207-213. [українською мовою].
7. Huijzer, R., Jeronimus, B. F., Reehoorn, A., Vlaauw, F. J., Baatenburg de Jong, M., de Jonge, P., den Hartigh, R. J. R. (2022). Personality traits of special forces operators: Comparing commandos, candidates, and controls. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 11(3), 369–381. [українською мовою].

8. Sharma, M. (2021). Military Psychology- Need, Scope and Challenges. *The International Journal of Indian Psychology*, 9, 2. DOI: 10.25215/0902.141 [українською мовою].

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРЕСІЇ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

УДК: 159.9: 37.013.42

Кондратюк Оксана Петрівна,
*Студентка спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*
Києнко-Романюк Лариса Анатоліївна,
*Доцент кафедри управління та адміністрування,
кандидат педагогічних наук, доцент
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

Анотація. Профілактика агресії серед підлітків в умовах освітнього закладу є актуальною і важливою задачею, наступна агресивна поведінка стає все поширенішою серед молоді. Ефективні методики та прийоми профілактики агресії включають тренінги із соціального розвитку навичок, психологічну консультацію, соціальні програми, навчання стресовому менеджменту, сімейну терапію, медіаосвіту та профільну булінгу. Наукові методики вимірювання агресії, такі як Методика Басса та Пеппі, Hostile Attribution Bias (HAB), DAB і Adolescent Aggression Rating Scale, можуть служити класичними інструментами для оцінки та корекції агресивної поведінки підлітків. Тренінги з розвитку навичок саморегуляції, програми соціальної освіти та психотерапії також є меншою складною профілактичною роботою та корекції агресії серед підлітків.

Ключові слова: агресивна поведінка, підлітки, освітній заклад, психологічний супровід, профілактика.

Актуальність дослідження. Сучасні реалії в Україні створюють додаткові умови для розвитку агресії серед підлітків. Сьогодні ця проблема